

KANSALAI SJÄR JESTÖT OVAT KANSANVALLAN SYKKIVÄ SYDÄN

Kun Ahti Valke tuli juuri valmistuneena Helsingin yliopiston kasvatustieteen opiskelijana ensimmäiseen ja lyhytaikaiseksi ajattelemaansa työpaikkaan, Opintotoiminnan Keskusliittoon pedagogiseksi sihteeriksi, hänellä oli opettamisesta ja kouluttamisesta koulukeskeinen näkökulma ja koskenniemeläiseksi luonnehtimansa ajattelu. ”Sellaiseen behavioristis-luonnontieteellis-positivistiseen näkökulmaan ei kovin vahvana kuulunut mikään itsekasvatuksellinen ajatus. Se oli sitä, että laitetaan kasvatustiede tieteelliselle pohjalle ja sitten vaan kasvatetaan”, hän muistaa. OK:ssa hän tutustui ennen kaikkea Urpo Harvan, mutta myös ”Aulis Alasen ja muiden” ajatteluun – ja tavoitti niistä itselleen uudenlaisen maailman.

Ahti Valke kotiutui ja jäi. Hän muistaa her-
syvin mielin, miten hän alkuaikoina toimi
suunnitellessaan Opintotoiminnan Kes-
kusliiton¹ kurseja: hän meni niihin itse mukaan.
”Kaiken maailman kurseihin taidemaalauksesta
suulliseen ilmaisuun, kokoustekniikasta videoku-
vaukseen tai draamaan. Koko niiden kurssien laa-
jan aihekaalan 1970- ja 80-luvuilla minä kävin itse
läpi.” Se oli vapaan sivistystyön työntekijän va-
pautta se!

Nyt hän on tehnyt pedagogista suunnittelu-
työtä OK-opintokeskuksessa² 27 vuotta, nykyi-
sin koulutuspäällikön tehtävissä. Tänä aikana
hän on nähnyt ja kokenut muutokset ja murrok-
set vapaassa sivistystyössä. Radikaalein niistä
on viimeisin, antautuminen markkina-ajattelulle.

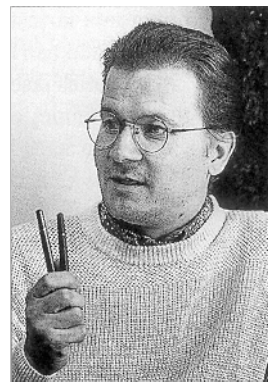
”Kun ajattelen Opintotoiminnan Keskusliiton
kehitystä, muutos on ollut viimeisen 5–7 vuoden
aikana voimakkaampaa ja nopeampaa kuin kos-
kaan sen 60-vuotisessa toiminnassa. Yhteiskun-
ta oli ennen erilainen, ja meillä oli aikaakin enem-
män kehittää asioita. Myös ajattelutapa oli toi-
nen. Vielä 80-luvulla sanoilla bisnes tai markki-
nointi ei ollut mitään tekemistä vapaan sivistys-
työn kanssa. Sellainen ajattelu oli hyvin vieras-
ta. Tänä se on aivan normaalia ja markkinointi-
ajattelu on omaksuttu tänne luonnolliseksi asi-
aksi. Eikä sitä vastaan jaksa enää argumentoida
jonain humanistisen ajattelun vastakohtana”, hän
toteaa.

JUPPIKULTTUURIN KAUTTA BISNES- AATTEESEEN

”Historiallisessa katsannos-
sa on mielenkiintoista, että
me olemme omaksuneet näin
lyhyessä ajassa uuden kie-
len. Sitä edeltänyt kausi oli
kahden sivistyksen tie, toi-
saalta humanistisen, toisaalta
luonnontieteellis-kaupalli-
sen, ja se kesti vuosikymme-
niä ja alkoi jo toisen maail-
mansotien jälkeisistä vuosis-
ta. Kun siitä mennään taaksepäin, löytyy toisen-
laisia aatteellisia kerrostumia, jolloin hegemonia-
asema oli kirkolla. Mutta nykyisin se on globaali
bisnes. Se sävyttää meidän kulttuuriamme ja se
sävyttää myös niitä kulttuureita, missä sille on
suurin vastavoima, kuten islamilaiset kulttuurit.
Nekin ovat konkreettisesti saman paineen alla”,
Ahti Valke sanoo.

Globalissa bisnesajattelussa tyrmäävintä on
sen välinpitämättömyys putoajista, jonkinlainen
ihmisen ”jalkoihinjäämisaajattelu”, joka näkyy aika
räikeänä joissakin yhteiskunnallisen murroksen
kokeneissa maissa.

”Sodan jälkeen Suomessa oli vankka poliitti-
nen trendi, vasemmistolainen liike, joka oli hyvin

Ahti Valke

emansipoivaa, koska kommunistinen liike oli ennen sotia ollut kielletty. 60-luvulla tuli radikaalisempi, sitten yltiöpolitisoituminen, joka jähmettyi 70-luvulla barrikadipolitiikaksi. 80-luku toi uusliberalistisen kaupallisen kulttuurin. Se alkoi juppikulttuurina, mutta siellä taustalla oli voimakkaampi uusliberalistinen ajattelu. Ensin tuntui, että se on vain pintaa ja tämä toinen kulttuuri pystyy pitämään pintansa. Mutta ei se pystynyt. Uusi tilanne kohdattiin voimakkaana laman myötä, jonka seurauksena yhteiskunnallinen kriisi jouduttiin kohtaamaan aivan uudella tavalla. Se kriisi oli olemassa jo 80-luvulla, mutta kun rahaa vielä riitti, kukaan ei siitä puhunut.”

SITOUTUMATTOMUUDEN VÄHÄTTELYÄ

”Kun ajattelen Opintotoiminnan Keskusliittoa tällaiseen yhteiskunnalliseen kehykseen, niin tullessani tänne töihin puoluepolitiikka ja aatteellinen poliittinen ajattelu oli niin voimakasta, että sitoutumatonta järjestöä väheksyttiin eikä sille nähty kummoistakaan tulevaisuutta. Minulla oli kuitenkin – kenties jäsentymättömänä – sellainen intuitiivinen tunne, että grundtvigilainen vapaan sivistystyön aate, jota mm. Kansanvalistusseura, useimmat kansanopistot Oriveden Opisto etunäissä ja vaikkapa Opintotoiminnan Keskusliitto edustavat, on jotain hyvin merkityksellistä.

Ahti Valke tunnistaa kokeneensa vuosien varrella poliittisesti sitoutuneiden sivistysjärjestöjen puolelta henkivän asenteen, jossa sitoutumattomuus on pyrkimystä vapaamatkustajuuteen. Hän näkee kuitenkin sitoutumattomuuden ”jatkovana oppositiona”. Eli kuka tahansa on poliittisessa vallassa, on olemassa vapaa vyöhyke, vapaa oppositio. Ilmiö ja oikeutus siihen kumpuaa hänen mielestään suomalaiskansallisesta perinteestä. ”Se on jotain suomalaista vapaata yrittäjyyttä”, hän kuvailee.

Mutta vapaan ajattelun perinne ei ole vain syvällä suomalaisuudessa, sen vapaassa talonpojassa ja vapaassa porvarissa. Sillä on myös eurooppalaisittain vanhat ja voimakkaat juurensa:

”Viime aikoina olen lueskellut uudelleen 30 vuoden tauon jälkeen *Michel Montaignea* ³ ja löytänyt sieltä juuri Euroopan vapausajattelun heijastuksen”, hän kertoo ja luonnehtii itseään aatteelliseksi, mutta myös skeptiseksi yksinajattelijäksi.

VOIMA NOUSEE IHMISSISTÄ KANSALAIJÄRJESTÖISSÄ

Opintotoiminnan Keskusliittoa on luonnehdittu myös valtionavun välityskonttoriksi, sillä koulutustoiminta tapahtuu sen lukuisten jäsenjärjestöjen piirissä. Ahti Valke tyrmää kritiikkiin:

”Meillä on aika ajoitin käyty keskustelua siitä, pitäisikö meillä olla jokin oma aate, jota me syötämme jäsenjärjestöihimme. Mielestäni ei. Näin asian toisinpäin. OK:n voima syntyy siitä valtavasta määrästä ihmisiä – noin miljoonasta jäsenjärjestön jäsenestä – , jotka toimivat ja joilla on omia valintoja ja omaa ajattelua. Se on melkoinen intellektuelli voima. Sieltä, ihmisistä itsestään, me ammennamme ns. vapaan sivistystyön idean, hän sanoo.

OK-opintokeskuksen tehtävänä hän näkee koordinoida jäsenjärjestöjensä laajaa koulutustoimintaa, ohjata sitä ja valvoa, että koulutus on riittävän laadukasta ja että sisällöt ja menetelmät vastaavat etukäteen asetettuja tavoitteita. Hän näkee Opintotoiminnan Keskusliiton mieluummin suurena koulutusinstituutiona, mutta sillä tavalla erikoisena, että sen toiminta on hajautunutta ympäri maata.

”Meidän ei siis kuulu puuttua jäsenjärjestöjemme aatteelliseen perustaan. Mutta me tuemme niitä toimenpiteitä, joilla aatetta konkretisoidaan, erityisesti koulutusta. Siinä riittää valtavasti työtä. Luomamme OKRY-verkko mahdollistaa suuren läpinäkyvyyden ja nyt tarvitsemme hyviä ihmisiä ja hyviä ajatuksia, jotta myös vuorovaikutus tuhansien toiminnan piirissä olevien tuntiopettajien ja meidän välillä tulee toimivaksi ja kiinteeksi”, hän sanoo.

Opintotoiminnan Keskusliitolla on 60 jäsenjärjestöä, niiden joukossa on kurssienjärjestäjänä suurin Suomen Punainen Risti sekä mm. lukuisa määrä terveysalan erikoisjärjestöjä, maaseudun neuvontajärjestöjä, Luonto-Liitto, Marttaliitto, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja monia monia muuta. Kokonaisuutena ne muodostavat osan suomalaista kansalaisyhteiskuntaa.

Mutta onko kansanvalta kansalaisyhteiskunnan syy vai seuraus?

”Pidän itseäni sanan syvimmissä merkityksessä demokraattina. Palasin hiljattain Etiopiasta. Kun ajattelen kahta asiaa, jotka toivoisin voivani viedä Afrikkaan, kyllä ne ovat education eli koko kansan koulutus ja demokratia ja demokraattinen hallintojärjestelmä.”

”Näkemykseni mukaan demokratian avain Suomessa on ollut työväenliike ja erittäin hyvä poliittinen puoluejärjestelmä. Mutta sen rinnalla on toiminut kansalaisdemokratia ja sitä on toteuttaneet Marttaliiton kaltaiset kansalaisjärjestöt. Ne ovat vieneet demokratian koteihin. Ne ovat laittaneet ihmiset itsensä tekemään ja ne ovat vieneet valistusta kentälle. On pidetty opintopiirejä, illanistujaisia ja luentotilaisuuksia, missä joku valistaja on kertonut jostakin uudesta kodin innovaatiosta, hygieniasta, ravinto-opista. Kun valistustyötä on tehty vuosia ja vuosia, on se vaikuttanut. Siinä on suomalaisen kansanvallan voima, näissä kansalaisjärjestöissä. Annan täyden arvon poliittisille liikkeille, mutta kuitenkin nämä vapaat kansalaisjärjestöt ovat kansanvallan sykkivä sydän. Ne tuovat kansanvallan ihmisten arkipäivään. Niiden rinnalla poliittinen toiminta on ilman muuta ensiarvoisen tärkeää”, Ahti Valke luonnehtii.

Ihan merkityksetöntä kansalaisyhteiskunnan ja kansanvallan kannalta eivät ole Opintotoiminnan Keskusliitolle nykyisin tärkeät asiat: toimintaa ohjaaviksi ydinasioiksi on määritelty kolmannen sektorin vahvistaminen toimijana aktiivin kansalaisuuden kehittämisessä, elinikäinen oppiminen, monikulttuurisuus sekä syrjäytymisen estäminen vapaan sivistystyön keinoin.

RIITTÄÄKÖ TOIMIJOITA?

Entä paljon puhuttu privatisoituminen ja ihmisten kiinnostus henkilökohtaisesta hyvästä? Ahti Valke on hieman pessimistinen, sillä privatisoitumisilmillä on ikävät puolensa, mutta enemmän hän on optimisti:

”Uusia yhdistyksiä perustetaan entistä aktiivisemmin, mutta ne ovat kenties erilaisia ja niiden toimintatavat saattavat olla uudenlaiset. Myös vanhojen kansalaisjärjestöt sopeutuvat, kehittyvät ja muuttuvat ajan myötä palvelemaan kulloisenakin aikakautena ihmisiä. Jos ne eivät niin tekisi, ihmiset siirtyvät muuhun toimintaan tai jäävät koteihinsa. Ihminen on kuitenkin perustaltaan aktiivinen ja toimiva. Viitataan vaikkapa Michel Montaignen ajatuksiin 1580- ja 1590-luvuilta koskien ihmisluontoa ja itsellisyttä”, hän palaa yhteen mielialajattelijoistaan.

Järjestömaailmassa on trendinsä. Kansalaisjärjestöillä on omat buuminsa ja hiljaiset kautensa. Mutta kun on paljon järjestöjä, tällaiset nousut ja laskut tapahtuvat eri järjestöissä eri aikaan ja

tasoittavat aaltoliikettä siten, että todellisuudessa kansalaisjärjestöaktiivisuudessa ei kokonaisuudessaan näy yhtäkkisiä humpsahduksia. Kun toinen on laskussa, toinen on nousussa. Siellä se elää – kansanvalta.

Anneli Kajanto

VIITTEET

1 Opintotoiminnan Keskusliitto perustettiin vuonna 17. huhtikuuta 1943. Sitä olivat tuolloin perustamassa mm. Kansanvalistusseura, Marttaliitto, 4-H, maatalousjärjestöt, Raja-seudun kerhoyhdistys ja Raittiuden Ystävät. Kun sitä aiemmin perustetun sosiaalidemokraattisen Työväen Sivistysliiton (1919) toiminnan painopiste oli vasemmistossa ja kaupungeissa, Opintotoiminnan Keskusliiton toiminnan painopiste oli alkuvuosikymmeninä maaseudulla. Järjestöllä on nyt siis 60-vuotishlavuusi.

2 Opintotoiminnan Keskusliitto ylläpitää OK-opintokeskusta, johon on keskitetty varsinainen koulutustoiminta, lyhytkurssit, luennot ja opintokerhoto sekä niitä tukevat julkaisut ja verkkopalvelut. Niiden lisäksi järjestöllä on muuta, lähinnä kulttuuritoimintaa.

3 1500-luvulla elänyt ranskalainen filosofi ja kirjailija, jonka maailmankatsomuksen pohjana oli *filos*, epäily. Tieteellinen tutkimus ja ajattelu eivät anna varmuutta olioiden, maailman, kokonaisuuden ja Jumalan olemassaolosta. Hän vastusti keskiajan oppineisuutta ja kehotti tutkijoita perehtymään luontoon. Hän kannatti moralistina maailmanmiehen valistunutta epikurolaisuutta. Hän vastusti kidutustutkintoa ja noitavainoja. Kuuluisassa kasvatustutkimuksessaan hän vaati, että kasvatin pitää antaa kehittyä itsenäisesti ja vapaasti. Häneltä on suomennettu teoksesta ”Essais” (1580-88) valikoima nimellä ”Tutkielmia” ja ”Esseitä”.

Atteeltaan avoimen ja poliittisesti sitoutumattoman Opintotoiminnan Keskusliiton toiminnan keskeiset ohjastimet käytännön työssä ovat aktiivi kansalaisuus, kolmannen sektorin vahvistaminen, elinikäinen oppiminen, monikulttuurisuus ja syrjäytymisen estäminen. Ks. OK:n jäsenjärjestöt sekä tietoa toiminnasta: www.okry.fi.